

عنوان مقاله: تحلیل بررسی و بازسازی لباس عروسک های خیمه شب بازی و نقش آن بر رشد اجتماعی کودک

نویسنده اول*، میناهمنی

محل کار: اصفهان-کاشان- خ مهارت کوچه فراست

Email: bahmani0@yahoo.com

چکیده

بازی در رشد اجتماعی کودک تأثیر بسزایی دارد و موجب ارتباط کودک با محیط بیرون، شکوفایی استعدادهای نهفته و بروز خلاقیت، همانندسازی با بزرگترها شده و کمک میکند همکاری، همیاری و مشارکت کودک می‌گردد. همچنین بازی موجب که کودک شکسترا بطور واقعی تجربه کند. بازی در رشد جسمی کودک موثر بوده و باعث رشد و هماهنگی دست‌ها و اعضای بدن و تقویت حواس کودک و توانمندی فکری و بدنی او میشود با توجه به اهمیت بازی در زندگی کودکان و سابقه درخشان تاریخی کشور، در مورد بازسازی لباس عروسک های خیمه شب بازی مجموعه سلطان سلیم خانه موزه عروسک کاشان به پژوهش پرداخته شده است. این پژوهش یک پژوهش کاربردی می باشد و به صورت کتابخانه ای و میدانی انجام گرفته است و در پایان مجموعه ای از عروسک های خیمه شب بازی مجموعه خیمه شب بازی خانه موزه عروسک کاشان را بازسازی نموده است مجموع ه ها در حال حاضر قدیمی ترین مجموعه ایران هستند و این برای کاشان فرصت طلایی ای هست که در حوزه تربیت کودکان فعالیت کنند.

واژگان کلیدی: بازی-خیمه شب بازی-خانه موزه عروسک-عروسک

مقدمه

هنر نمایش عروسکی از تاریخچه‌ای بسیار کهن و دیرینه برخوردار است. جادوگران در جوامع بعضی از بیماری‌های روانی بدوی به کمک ماسک‌ها و اشیای سمبلیک در نمایش‌های آیینی به معالجه می‌پرداختند. بعدها در دربارهای شاهان، عروسک‌ها لحظات لذت‌بخشی را برای درباریان به ارمغان می‌آوردند و هنرمندان دوره گرد در میدان‌ها و کوچه‌ها با عروسک‌هایشان کودکان را سرگرم می‌کردند و از زبان آن‌ها خواسته‌ها و آرزوهای انسانی را بیان می‌کردند یا به انتقاد از حاکمان وقت می‌پرداختند. نمایش عروسکی به علت جادوی بی‌بدون و توان‌نشان دادن اعمال فوق بشری، مخاطبان زیادی از هر گروه سنی دارد. هنوز ما شاهد تجمع شبانه بسیار زیاد به تماشای نمایش‌های عروسکی در مراکز اجرای نمایش‌های عروسکی هستیم که با علاقه می‌نشینند؛ نمایش‌هایی که اگرچه بارها آن‌را تماشای کرده‌اند با این حال علاقه دارند هر شب با اشتیاقی دوجندان از دیدن آن‌ها لذت ببرند با وجود پیشرفت در صنعت و تکنولوژی و جذابیت‌های وسایل تصویری و ارتباطی جمعی تلویزیون، سینما، ویدئو و ... نسل جوان شوق خود را به نمایش عروسکی از دست نداده و این خود حاکی از اهمیت این هنر در جامعه است. این هنر از هنرهای تجسمی، موسیقی و هنرهای دستی سنتی نیز بهره می‌جوید. در نمایش عروسکی، عروسک‌گردان هنر پیشه‌ای است که می‌تواند هنرش را به دست‌های منتقل کند. مهم‌ترین کیفیت هنر نمایش عروسکی، دورساختن انسان از خویشتن دوستی است. به این معنا که این هنر به انسان می‌آموزد که استعداد و توانایی‌هایش را در وجود دیگری به نمایش بگذارد و از موقعیت عروسکش در روی صحنه سربلند باشد و چندان اصراری در نشان دادن خودش نداشته باشد. عروسک‌نمایشی به عنوان یکی از بهترین و موفق‌ترین وسایل کمک آموزشی، با کودکان و نوجوانان ارتباط برقرار می‌کند و در رشد و خلاقیت‌ها و پرورش استعدادهای آنان نقش چشمگیری دار **دپیشینه تحقیق**

نظامی گنجوی شاعر داستان پرداز قرن ششم در دست است، «هفت پیکر» در ایران بنا به اشعاری که در نخستین رد پای خیمه شب می‌سراید در این زمان شش هزار نوازنده و رقصنده از بازی به دوران بهرام گور (جلوس ۴۲۱ میلادی) منسوب می‌شود. چنانکه نظامی کولیان هند به ایران آمدند که خیمه شب‌بازان نیز در میان آنان بودند:

مطرب و پایکوب و لعبت باز

شش هزار اوستاد داستان ساز

داد هر بقعه را از آن بهری

گرد کرد از سواد هر شهری

اما خیام قرن پنجم نخستین شاعری است که از اصطلاحات خیمه شب‌بازی در شعر خود بهره‌ای فلسفی می‌گیرد:

از روی حقیقتی نه از روی مجاز

ما لعبت‌کانیم و فلک لعبت باز

رفتیم به صندوق عَلام یک یک باز

یک چند در این بساط بازی کردیم

در قرن هفتم هم عطا ملک جوینی (وفات ۶۸۰) در کتاب خود «تاریخ جهانگشا» که تاریخ مغولان است، گزارشی از خیمه شب‌بازی در روزگار اوکتای قآن به شرح زیر به دست می‌دهد:

روزی خیمه شب‌بازان از ختا (ختا شهری میان ترکستان و چین قدیم) آمده بودند و عروسک‌های ختایی عجیب و غریبی با خود آورده بودند که ما هرگز ندیده بودیم و به خیمه شب‌بازی پرداختند و در این هنگام عروسکی را که شکل پیرمردی با ریش سفید بود، از صندوق بیرون آورده و به صورت اسیربه نمایش در آوردند. اوکتای قآن پرسید این صورت کیست؟ گفتند صورت مسلمانی است یاغی که به دست لشکریان اسیر آمده است. اوکتای قآن بی‌درنگ فرمود که بازی را متوقف بدارند. (عطا ملک جوینی: 1312، ج 1، ص 131)

در زمان صفویه «ژان شاردن» در سفرنامه‌ی خود به اجرای نمایش عروسکی سلطان سلیم «پادشاه عثمانی»، در میدان نقش جهان اصفهان اشاره می‌کند که در حدود هشتاد عروسک بازیگر داشته و بازی ساعت‌ها به درازا کشیده. او همچنین اضافه می‌کند که

تصویر ۱- اِبپاش- جاروکش - پهلوان- درویش

جاروکش: عروسک مربوطه نخ‌می‌باشد و با ابتدایی‌ترین تصویرسازی شخصیت جاروکش را نمایش می‌دهد و وسیله مربوط به آن یک جارو می‌باشد لباس این شخصیت یک پیراهن بلند یقه‌گرد و استین ساده هست.

پهلوان: عروسک تنها یک شلوار به پا دارد و در بخش فاق و سینه‌ها حجم‌هایی ایجاد شده از شی‌ای فلزی که نخ به دور آن تابیده شده است و هنوز مشخص نیست که سازنده آن عروسک مرد بوده یا زن و نکته رمزآلود دیگر اینکه این حجم‌ها چه کار بردی دارند.

درویش: یکی از شخصیت‌های خیمه‌شب‌بازی است از لحاظ ظاهری لباس او متشکل از عمامه است و تسبیحی هم در دست دارد و در صحنه مدا به عربی صحبت می‌کند امروزه این عروسک در خیمه‌شب‌بازی دیده نمی‌شود. اوبه نام‌های عاقد اخوند، ملا و پدر خوانده مبارک نیز شهرت دارد. (میرهن، ۱۳۷۵)

قهوه‌چی: وظیفه پذیرایی از مهمانان را به عهده دارد و لباس یقه‌هفت و بلند با استین ساده دارد و وسیله آن یک سینی می‌باشد

در تصویر ۲ کاکاسیاه یا مبارک شخصیت محوری خیمه‌شب‌بازی از اواخر دوره قاجار تا کنون و بی‌بی زرافشون قدیمیترین شخصیت عروسک زن خیمه‌شب‌بازی را می‌بینیم

مبارک یک لباس بلند یقه‌هفت با دامن چین‌دار و استین ساده به تن دارد شخصیت محوری خیمه‌شب‌بازی می‌باشد و داستان حول کارها و اتفاقات زندگی آن رخ می‌دهد.

بی‌بی زرافشون: یک سرپوش به سبک سرپوش‌های دوران قاجار که بوسیله قلاب در جلوی صورت بسته شده یک پیراهن یقه‌گرد با استین ساده بلند و یک دامن گلدار پرچین و یک شلوار چسبان مشکی رنگ به پا دارد سر از جنس پارچه می‌باشد و چهره با کوک بصورت دستی نقش شده است که نقش‌ها نشانگر ارایش داشتن هست

تصویر ۲- مبارک و بی‌بی زرافشون

تصویر ۳ مجموعه سلطان سلیم

دسته قشون دولتی مشاهده میشود که تنه‌ها پر شده است و دست‌ها فقط یک لوله تو خالی می‌باشد

تصویر ۴ دسته قشون دولتی

در تصاویر ۵ و ۶ و ۷ عروسک‌های دستکشی خانه موزه را می‌بینیم که حسن لولیان معروف به حسن حقه باز (شعبده باز) (شغل برقکاری داشته است. ایشان در دوران پیری چند عروسک با چسب برقی ساختند که در مجموعه خانه موزه کاشان نگهداری می‌شود. عروسک‌ها عروسک دستکشی می‌باشند سبک‌های دستکشی طوریست که یک دست بزرگسال را در خود جا می‌دهند تنه بصورت فرم استوانه‌ای می‌باشد دست‌ها یک فرم استوانه‌ای کوچک می‌باشد که جای انگشت شست عروسک گردان و دو انگشت اول و دوم عروسک گردان می‌باشد و سرها با چسب و پارچه ساخته شده و گردن

بلندی که تو خالی می‌باشند و جای انگشتان وسط عروسک گردان می‌باشد و عروسک گردان با حرکت انگشتان می‌توانسته حرکات نمایشی توسط عروسک را اجرا کند. سرها توسط هنرمند عروسک ساز توسط پایه ماشه بازسازی شده است.

تصاویر ۵ و ۷ مجموعه عروسک های دستکشی

نتیجه گیری

باتوجه به اهمیت مهمی که تربیت کودک دارد و اهمیت بازی و آموزش هایی که در بازی ها میتوان ب ه کودکان انتقال داد توجه به نوع عروسک و بازیچه کودکان اهمیت بالایی دارد و باتوجه به اینکه فرهنگ ایران غنی می باشد و هیچگاه برای کودک مدل هایی مانند عروسک های باریبی ارائه نداده تا کودک در خیال خود مجبور به هم سان سازی خود با آن شود توجه به عروسک های تاریخی کشور وبازسازی آنها و معرفی ان ها بعنوان بازیچه به کودکان نقش موثری در تربیت نسل آینده ساز کشور دارد همانطور که در دین مبین اسلام هم به تربیت فرزند حتی قبل از بدنیا آمدن اشاره دارد باید توجه زیادی به این مهم شود. پیشنهاد می شود با ایده گیری از مجموعه مورد پژوهش دومجموعه جدید یکی برای بزرگسالان و یکی برای خردسالان طراحی شود

- منابع:

